

МОТИВАЦІЯ ПОДРУЖНІХ ВБИВСТВ

Стаття присвячена проблемі мотивів вчинення подружніх вбивств. Зокрема, детально досліджуються головні мотиви даного злочину та роль, яку вони відіграють при вчиненні вбивства.

Ключові слова: мотив, особа, сімейний конфлікт, подружнє вбивство, злочинць.

На сьогоднішній день відносно поширеність серед усіх видів злочину отримали подружні вбивства. Аналіз кримінальних справ за останні роки свідчить про те, що основну масу кримінальних справ за фактами їх вчинення складає саме цей вид вбивства. Це пов'язано в більшій мірі з тими економічними і соціальними проблемами, які відбуваються в Україні, що в свою чергу породжують небажаний процес поповнення шару зубожілих людей. Наслідком цього є збільшення кількості побутових конфліктів та підвищення ймовірності переростання більшої їх частини в побутові (подружні) вбивства.

Тому сьогодні з боку держави має проводитися подальша активізація правоохоронної діяльності по боротьбі з подружніми вбивствами та їх попередженню. Прийняття в цих цілях більш дієвих та оптимальних заходів дасть можливість отримання достовірних знань кримінологічної та криміналістичної характеристики даного виду вбивств в сучасних умовах, а також реального стану практики їх розслідувань.

Дослідження даної теми частково відображені в матеріалах таких науковців: С.В. Бородіна, О.І. Зазимко, Е.Ф. Побегайла, І.Г. Філановського, Д.А. Шестакова, О.Л. Старко та ін.

Метою дослідження є визначення основних мотивів, які спонукають до вчинення подружнього вбивства.

Виникнення в одного із подружжя спонукання до вчинення злочину щодо іншого у більшості випадків є результатом складного процесу сімейного спілкування, негативні сторони якого, проходячи через психіку певним чином відбиваються в ній у вигляді мотиву суспільно небезпечного діяння.

В умовах подружнього конфлікту, що передує злочину, мотивування залежить від складності та суперечливості міжособистісних відносин суб'єкта та їх фіксації в його поведінці.

Мотив стимулює до пошуку виходу будь-яким способом. У криміногенній ситуації людина знає, що далі сімейне життя тривати не може, вона усвідомлює суть конфлікту, розуміє, що якимось чином йому потрібно знайти вихід

із цієї складної ситуації, проте як саме це зробити – залишається незрозумілим.

Найчастіше причину сімейного неблагополуччя злочинць пов'язує з особистістю потерпілого. Вчинення злочину проти чоловіка або жінки містить у собі елемент помсти за змарноване сімейне життя.

Так, системний аналіз криміногенної сімейної ситуації дозволяє виділити три аспекти внутрішньо сімейної мотивації: 1) зв'язок мотивів з емоціями, 2) мотив як результат зіткнення полярних орієнтацій; 3) мотив як прояв механізму опору системи її руйнування [2, с. 137].

Найбільш частими мотивами при вчиненні подружніх вбивств є ревності, зрада, помста, прагнення позбутися турбот, корисливість, самоствердження, прагнення утримати чоловіка (дружину), які збираються піти з дому.

У науковій літературі ревності мають різну оцінку як негативну, так і позитивну. На думку М.К. Аніянца, ревності – огидний пережиток минулого, і незалежно від того, з якої причини вони в особи виникли, вбивства на цьому ґрунті повинні суворо каратися. Та обставина, що вбивство через ревності не віднесено до числа вбивств при обтяжуючих обставинах, аж ніяк не повинна призвести до послаблення боротьби з цим злочином [3, с. 93]. Також зустрічається таке твердження, що ревності – це різновид психічної хвороби, заснованої на підозрілості і недовірі до свого партнера.

Але існує інша думка, так, О.Л. Старко вважає, що самі по собі ревності не є приземленим спонуканням [7, с. 96]. С.В. Бородін говорить, що ревності самі по собі не є почуттям, яке органічно породжує негативні вчинки. Однак воно може породжувати такі негативні почуття, як помста, озлоблення, заздрощі [6, с. 186].

Ревності, мабуть, є одним з психологічних механізмів, що стимулюють людину в різних ситуаціях до самовираження, до соціальної активності.

Стосовно ситуацій сімейного конфлікту приводом для ревностей найчастіше є передбачувана зрада чоловіка. Є випадки вбивства з ревностей

за відмову від продовження інтимному зв'язку або шлюбу. Злочини з ревнощів частіше вчиняються чоловіками.

Природа ревнощів як мотиву злочину подібна природі перешкоджання догляду партнера і має в своїй основі незадоволену потребу у володінні конкретною людиною, чоловіком або дружиною.

При розслідуванні вбивств з мотиву ревнощів не можна залишати без уваги причини їх виникнення. Оскільки велике значення в момент вчинення злочину або перед вчиненням злочину має поведінка жертви. У більшості випадків вбивства з ревнощів пов'язані з відносинами між чоловіком і жінкою. Виходячи з того, що під ревнощами розуміють переживання про здійснену зраду або підозру у здійсненні зради коханої людини, потрібно пам'ятати про психічні елементи, які включає в себе цей стан. Це ненависть, гнів, бажання помсти, відчай та ін.

У психології виділяють три види ревнощів – це нормальні ревнощі, марення ревнощами та вигадані ідеї ревнощів. Тому при розслідуванні даного виду злочину потрібно обов'язково з'ясувати характер ревнощів. Оскільки марення ревнощами та вигадані ідеї ревнощів, у більшій кількості випадків, мають особи, які не розуміють і не можуть контролювати свої дії, тобто неосудні.

Існують випадки, коли вбивство з ревнощів може бути визнано вчиненим у стані несподіваного сильного душевного хвилювання, викликаного фактом зради як тяжкої образи, яке в свою чергу призводить до фізіологічного афекту. Зрада – це свідоме невиконання взятих на себе обов'язків.

Проте факт зради як тяжкої образи можна розглядати не в усіх випадках. Так, на думку М.К. Аніянца, факт зради чоловіка чи дружини викликає сильне душевне хвилювання, яке тяжко відображається на психіці людини. Однак не можна вважати, що сам факт зради одного з подружжя є тяжкою образою в тому сенсі. Проте за певних обставин зрада переростає в тяжку образу, а почуття ревнощів, викликане нею, може призвести до виникнення у винного сильного душевного хвилювання. До таких випадків відноситься вбивство, викликане зрадою в присутності одного з подружжя, зрадою, яка супроводжується знущаннями над чоловіком чи жінкою або винятковою зухвалістю, якщо воно вчинене в стані сильного душевного хвилювання [3, с. 122].

Інший вчений А.В. Байлов стверджує, що факт подружньої зради можна вважати тяжкою образою, але лише в тому разі, якщо остання

супроводжується умисним приниженням честі й гідності винного вираженням у будь-якій формі [4, с. 7].

Враховуючи вище викладене можна говорити про те, що факт подружньої зради як тяжку образу можна розглядати лише з урахуванням всіх обставин справи.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» дається роз'яснення того, що відноситься до тяжкої образи, а саме явно непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність та ганьбить честь винного або близьких йому осіб [1]. Г.А. Мендельсон вважає, що тяжка образа має місце у випадках глибокого приниження гідності особи [5, с. 49]. М.К. Аніянець говорить, що тільки суд в кожному конкретному випадку має вирішувати чи була дана образа тяжкою, чи ні [3, с. 105].

На нашу думку, подружню зраду не завжди можна вважати тяжкою образою, оскільки не в кожному випадку вона принижує честь і гідність зрадженої особи. Найчастіше особа, яка зраджує не має на меті глибоко принизити свою другу половину. Зрада як така може набути ознак тяжкої образи тільки у тих випадках, коли вона буде мати систематичний характер або відбуватися демонстративно.

Приводом для зради найчастіше є: спроба знайти себе, отримання користі, помста, прагнення відволіктися від буденності, бажання набути більшого сексуального досвіду, нереалізовані сексуальні потреби, підвищення своєї самооцінки, криза шлюбу та ін.

Наступним мотивом може бути вбивство з помсти. Помста – це дії, які розглядають як відплату за заподіяне зло, відплату за якийсь конкретний вчинок, який в минулому сильно образив особу.

Помста виникає на ґрунті міжособистісного конфлікту, коли особа відкидає можливість його вирішення шляхом мирних перемовин, а бажає помститися жорстоким способом.

Найчастіше вбивства з помсти відбуваються в момент сварки або бійки між подружжям. А також, коли один із членів сім'ї зловживає алкоголем чи наркотиками, що в свою чергу створює нестерпні умови для спільного проживання. Крім того, мотивом для помсти може бути образа потерпілим родичів злочинця.

У науковій літературі зустрічається така думка, що мотив помсти поглинає мотив ревнощів. Однак це не завжди так, оскільки не в кожному випадку ревнощі є приводом для виникнення помсти. Дуже часто ці два мотиви

можуть існувати окремо та створювати конкуренцію одне одному.

Крім того, мета помсти виникає дещо пізніше в результаті зробленої людиною «внутрішньої роботи» та прийняття рішення про засоби, за допомогою яких можна буде вирішити дану конфліктну ситуацію. Таким чином ревності є мотивом невпевненості в монопольному володінні людиною, а помста є метою покарання за таку неприпустиму, з точки зору злочинця, поведінку.

Вбивство з корисливих мотивів — це вбивство з метою отримання майна чи майнових прибутків або права одного з подружжя. Це може бути також намір звільнитися від майнових витрат, наприклад, якщо жінка або чоловік інвалід чи тяжко хвора людина, що потребує постійних витрат на лікування. До вбивства з корисливих мотивів можна віднести вбивство з метою отримання грошей (коштовностей) або права на житло. Особливість корисливого вбивства полягає в тому, що єдиною перешкодою отримати майнову вигоду чи право на неї є потерпілий, і з настанням його смерті ця перешкода усувається.

Мотивом для вбивства може стати спроба утримати чоловіка (дружину), які збираються піти з дому. Даний мотив показовий для сімейної ситуації, яка характеризується чітким розподілом подружжя на «ведучого» і «веденого», коли конфлікт між ними виникає у площині боротьби за автономність.

Так, лідируюча особа прагне відвоювати право на безконтрольність свого особистого життя крім сім'ї, дуже часто це пов'язано з подружньою зрадою або з наміром здійснити таку. «Ведений» особі притаманна слабохарактерність, схильність до рефлексії, погроз, таким чином він намагається зберегти відносини. Коли всі засоби вичерпуються, а утримати партнера не вдається, тоді «ведена» особа скоює злочин з метою перешкодити уходу партнера.

Майже в усіх випадках прагнення утримати чоловіка (дружину) виникає, коли з'являються відомості про намір залишити сім'ю. Даний мотив спонукає особу до вчинення злочину у відповідь на конкретні дії, до них можна віднести заяву партнера про те, що він хоче піти із сім'ї або особа починає збирати свої речі.

Іноді мотивом може слугувати прагнення позбутися від турбот. Такий мотив як правило, цілком усвідомлюється людиною та переважає в навмисних злочинах. Такий мотив характеризується тим, що злочинцю набридає постійно доглядати за хворим або старим партнером або залежати від нього. Виходячи з цього виникає

думка звільнитися від нього за рахунок вчинення вбивства.

У більшості випадків небажання продовжувати далі спільне подружнє життя неодноразово виявляється на ранніх, до злочинних стадій розвитку подружніх конфліктів.

Самоствердженню як мотиву для вчинення подружнього вбивства зазвичай передують несприятлива обстановка в сім'ї, що знаходить своє вираження в періодично виникаючих конфліктах. В основі таких конфліктів лежать протилежні орієнтації та точки зору подружжя на вирішення певних проблем. Самоствердження проявляється у відстоюванні будь-що своєї позиції, у небажанні піти на компроміс. Даний мотив має однакову поширеність як серед чоловіків, так і серед жінок.

Так, у дружиновбивць спонукання утвердитися у певній ролі дуже часто є реакцією на надмірну з точки зору чоловіка авторитарність дружини, на прагнення дружини повністю керувати чоловіком, його заробітком.

Самоствердження можна визначити як протест проти відповідних тенденцій свого партнера.

Для чоловіковбивць мотив самоствердження пов'язаний зі слабохарактерністю чоловіка. Авторитарного складу дружина прагне закріпити за чоловіком принизливу роль підлеглого, якого можна ображати словесно або демонстративно, доводячи усім таким чином свою фізичну та моральну перевагу. Приводом для такої поведінки жінок може стати незадоволеність у матеріальному забезпеченні з боку чоловіка, нездатність його вирішити житлову проблему. Виникнення мотиву самоствердження як у жінок, так і у чоловіків, часто поєднується з пияцтвом чи хворобою чоловіка.

Таким чином, проаналізувавши все вище викладене можна зробити такі висновки. По-перше, мотив — це головна складова, що стимулює особу до вчинення подружнього вбивства. По-друге, мотивування як процес, що передують вчиненню злочину залежить від складності та суперечливості міжособистісних відносин подружжя. По-третє, не зважаючи ні на що для злочинця завжди винним у вчиненні злочину залишається жертва, яка, на думку вбивці, скалічила йому усе сімейне життя. По-четверте, основними мотивами вчинення подружніх вбивств є ревності, зрада, помста, прагнення позбутися турбот, корисливість, самоствердження, прагнення утримати чоловіка (дружину), які збираються піти з дому. По-п'яте, комплексне дослідження мотивів дає можливість правильно розробити заходи, спрямовані на запобігання подружнім вбивствам.

Література:

1. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 1 (35). – с.23.

2. Шестаков Д.А. Семейная криминология: семья — конфликт — преступление / Д.А. Шестаков // СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1996. — 264 с.

3. Аниязц М.К. Ответственность за преступления против жизни по действующему законодательству союзных республик / М.К. Аниязц // М.: Изд-во «Юрид. лит.», 1964. – 194с.

4. Байлов А.В. Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання: автореф.дис. на здобуття нар.

ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / А.В. Байлов. – Х., 2004. – 20 с.

5. Мендельсон Г.А. Алкоголизм и преступность / Г.А. Мендельсон, Ю.М. Ткачевский. – М.: Госюриздат, 1956. – 100 с.

6. Бородин С.В. Злочини проти життя / С.В. Бородин. – СПб.: Вид. "Юридичний центр Прес", 2003. – 245 с.

7. Старко О.Л. Деякі питання кваліфікації вбивств, учинених на ґрунті ревнощів / О.Л. Старко // Держава і право. – 2010. – №47 – С. 96-102.

А.А. Потильчак

Мотивация супружеских убийств

Статья посвящена проблеме мотивов совершения супружеских убийств. В частности, подробно исследуются главные мотивы данного преступления и роль, которую они играют при совершении убийства.

A.O. Potylchak

Motivation homicide

This article is devoted to the problem of motivation committing homicide. In particular, is studied in detail the main reasons for this crime and the role they play in the commission of murder.